

VÝUKOVÉ MATERIÁLY – VÝKLAD POJMŮ

Výukový materiál – jakýkoli libovolný materiál (dokument), který lze využít ve výuce:

- písemka
- test
- učebnice
- pracovní listy
- atlasy, mapy
- část knížky atd.

Učebnice

Jednotná definice učebnice neexistuje. Nejrozšířenější typ – školní učebnice:

1. prvek kurikula; prezentuje výsek plánovaného obsahu vzdělávání
2. didaktický prostředek; informační zdroj pro žáky a učitele, řídí a stimuluje učení žáků
  - včleňuje se do každodenní činnosti žáků, prostředek řízení učení žáků založeného na vlastní aktivní činnosti žáků
  - nositel obsahu vzdělávání
  - u nás standardní i alternativní učebnice
  - učebnice musí mít schvalovací doložku MŠMT, její udělování je velmi benevolentní

Charakteristika učebnice – z různých hledisek:

- hledisko učebních osnov
  - učebnice = konkretizace projektu didaktického systému daného vyučovacího předmětu
  - základní vyučovací a učební prostředek, který konkretizuje výchovné a vzdělávací cíle učebních osnov, vymezuje obsah a rozsah učiva a poskytuje podklady pro vypěstování intelektuálních a praktických dovedností, stanovených učebními osnovami
- hledisko vztahu k procesu výuky
  - učebnice = obecný model scénáře vyučovacího procesu
- hledisko pedagogické komunikace
  - učebnice = prostředek komunikace žáka (příp. učitele) s učivem

Funkce učebnice (podle Skalkové, 1999):

- poznávací a systemizační
- upevňovací a kontrolní
- motivační a sebevzdělávací (stimuluje k samostatnému osvojování učiva)
- koordinační (mezi různými didaktickými prostředky)
- rozvíjející, výchovná
- orientační (pomocí obsahu, rejstříku, pokynů informuje žáky a učitele)

Funkce učebnice (podle Průchy 1997):

- funkce didaktické (z hlediska struktur cílů procesu výuky)
  - funkce informativní (zprostředkování informací o učivu)
  - funkce formativní (smyslem je, aby se osvojené systémy vědomostí a dovedností staly vnitřními hodnotami žáků)
  - funkce metodologická (cílem je, aby si žáci osvojovali i metody poznání)
- funkce organizační
  - funkce plánovací
  - funkce motivační
  - řídicí proces výuky
  - funkce kontrolní a sebekontrolní

Typy učebnic (podle vztahu učebnice k charakteru vyučovacího předmětu)

- *učebnice (v užším slova smyslu)*
převažuje v nich výkladový text s komponentami: prezentace učiva (forma slovní nebo názorná), aparát řídicí osvojování učiva a aparát orientační; obsahem výkladové složky je vlastní výkladový text, text doplňující a text vysvětlující
- *cvičebnice, pracovní sešity*
určené především k procvičování učiva nebo k samostatné práci žáků

O způsobu používání učebnice v procesu výuky rozhoduje učitel, a to v závislosti na cílech vyučovacího předmětu, charakteru vyučovacího předmětu i na charakteru učebnice.

Používání učebnice závisí také na cílech, které si klade učitel v procesu výuky obecně – vytvářet u žáků dovednosti pracovat s textem (naučit žáky číst s porozuměním, vypracovat výpisky, osnovu textu, umět sdělit hlavní myšlenku, reprodukovat text ...).

Učebnice má stejně jako výuka vyvolávat aktivitu žáků vedoucí k dosažení kognitivních cílů.

Metodická příručka (Teacher's Guide)

- součást pomocných materiálů pro učitele, doporučené návody a postupy jak pracovat se žáky k jednotlivým tematickým celkům a dílčím tématům v určitém předmětu nebo ročníku (ročnících), jak pracovat s učebnicí osnovami, učebnicemi, učebními pomůckami
- na základě doporučení si učitel vybere metody, postupy, materiální didaktické prostředky, které vyhovují a zohledňují podmínky konkrétní školy, popř. i konkrétní třídy
- součástí bývá i časový a tematický plán, kalendář sběru živých přírodnin a přehled doporučení literatury
- jsou zpracovány pouze k některým učebnicím